

UNIVERSITAS

Miguel Hernández

Treball fi de grau
Doble grau en Dret i Administració i Direcció d'Empreses
Facultat de Ciències Socials i Jurídiques
Universitat Miguel Hernández d'Elx

El Valencià i la llibertat d'expressió

**Col·lisió i harmonització dels drets
Constitucionals**

AUTORA : Maria Tortosa Ripoll
TUTOR TFG : Francisco Javier Sanjuan Andres

CURS 2024/2025

A ma mare per creure en mi inclús quan ni jo podia i per fer-me el regal més gran que es trasmitir-me la llengua valenciana, en la cual la paraula t'estime cobra tant de sentit.

Al meu "uelito" que sé que allà on estiga estarà molt orgullos de mi. Encara que em deixarés a la meitat del camí, t'he notat a prop a cada pas.

A la meua germana postisa que m'ha donat la vida en aquestos 5 anys de carrera, Sheila. Gràcies per demostrar-me una vegada més que la llengua es un nexa de unió, sense tu res havera sigut igual.

A totes les persones que han lluitat i lluiten pel valencià i les persones que les han fetes sentir inferiors per parlar la nostra llengua . Continuem fent camí.

A totes les persones que m'han acompanyat durant aquesta etapa.

A la meua familia per ser incondicional.

I també al meu tutor Paco, professor que va marcar l'inici per l'estima al bonic món jurídic.

Per descomptat a la meua llengua, el valencià.

RESUM

Aquest treball pretén analitzar la complexa relació entre la llibertat d'expressió i els drets lingüístics a la Comunitat Valenciana, demostrant que, tot i compartir un fonament comú en la dignitat humana i la comunicació lliure, aquests drets poden entrar en col·lisió indirecta quan l'exercici desequilibrat d'un d'ells posa en perill l'efectivitat real de l'altre.

A través de l'estudi del marc normatiu, el context sociolingüístic del valencià i l'anàlisi jurisprudencial, s'ha posat de manifest que la protecció formal dels drets no sempre garanteix la seua efectivitat material, especialment en contextos de minimització lingüística.

PARAULES CLAU

Col·lisió de drets; Constitució Espanyola; dret constitucional; drets fundamentals; drets lingüístics; Estatut d'Autonomia de la Comunitat Valenciana; llengua cooficial; llibertat d'expressió; Tribunal Constitucional.

ABSTRACT

This paper aims to analyze the complex relationship between freedom of expression and linguistic rights in the Valencian Community, demonstrating that, although both rights share a common foundation in human dignity and free communication, they may come into indirect conflict when the unbalanced exercise of one endangers the real effectiveness of the other.

Through an examination of the legal framework, the sociolinguistic context of the Valencian language, and relevant case law, it becomes evident that the formal recognition of rights does not always guarantee their material effectiveness, particularly in contexts of linguistic marginalization.

KEYWORDS

Co-official language; conflict of rights; Constitutional Court; constitutional law; freedom of expression; fundamental rights; linguistic rights; Spanish Constitution; Statute of Autonomy of the Valencian Community.

ABREVIATURES

Comunitat Valenciana	CV
Constitució Espanyola	CE
Drets fonamentals	DF
Drets lingüístics	DL
Estatut d'autonomia	EA
Llei orgànica	LO
Llibertat d'expressió	LE
Tribunal Constitucional	TC

ÍNDIX

El Valencià i la llibertat d'expressió : col·lisió i harmonització dels drets Constitucionals.

1. INTRODUCCIÓ.....	pàg 5
1.1. Presentació del tema.....	pàg 5
1.2. Justificació.....	pàg 5
1.3. Objectius.....	pàg 7
1.4. Metodologia.....	pàg 7
2. MARC TEÒRIC.....	pàg 9
2.1. Els Drets Fonamentals : concepte, jerarquia normativa i protecció.....	pàg 9
2.2. La llibertat d'expressió.....	pàg 12
2.3. Els drets lingüístics en l'ordenament jurídic.....	pàg 14
2.4. Col·lisió entre els drets lingüístics i la llibertat d'expressió.....	pàg 16
3. ÚS DEL VALENCIÀ A LA COMUNITAT VALENCIANA.....	pàg 19
3.1. Context historic.....	pàg 19
3.2. Context sociolinguístic.....	pàg 22
4. ANÀLISI JURISPRUDENCIAL.....	pàg 24
4.1. Anàlisi i reflexió de la sentència 153/2016 del TC.....	pàg 24
4.1.1. Posició del Tribunal Constitucional sobre els drets afectats.....	pàg 24
4.1.2. Criteris aplicats pel Tribunal per a la desestimació.....	pàg 25
4.1.3. La col·lisió indirecta: anàlisi i crítica.....	pàg 26
4.1.4. Reflexió: la necessitat d'una interpretació més exigent.....	pàg 27
5. CONCLUSIONS.....	pàg 28
6. BIBLIOGRAFIA.....	pàg 30

1. INTRODUCCIÓ

1.1. Presentació del tema

La llibertat d'expressió és, sense cap dubte, una de les bases fonamentals de qualsevol societat democràtica. És la que ens dona veu, la que ens permet compartir idees, discrepar i formar part activament de tot el que passa al nostre voltant. Ara bé, què passa quan aquesta llibertat tan important es troba amb un altre dret igual de bàsic com són els drets lingüístics? En un lloc com la Comunitat Valenciana, on coexisteixen dues llengües i on el valencià ha estat (i continua estant) immers en un procés de recuperació i normalització lingüística, fa que aquesta qüestió adquirisca una gran rellevància.

Aquest treball pretén analitzar precisament aquest encreuament entre aquests drets. D'entrada, podria semblar que la LE i els DL avancen en paral·lel, que ambdós tenen com a finalitat garantir la capacitat de comunicar-se lliurement i amb dignitat. Tanmateix, la realitat jurídica i social sol presentar situacions més complexes. Tal com s'exposarà al llarg del present estudi, l'exercici descompensat d'un d'aquests drets pot arribar a comprometre l'efectivitat real de l'altre, especialment en contextos sociolingüístics com el de la CV, on la llengua pròpia no ha gaudit històricament d'una situació de plena igualtat.

1.2. Justificació

La justificació d'aquest Treball de Fi de Grau es fonamenta en una anàlisi des d'una triple perspectiva: personal, jurídica i social, amb especial atenció a les minories lingüístiques. L'elecció d'aquest tema respon tant a una experiència personal com a la necessitat d'aprofundir en el marc legal que emmarca la protecció de la llengua, a més de visibilitzar els reptes als que s'enfronten les comunitats lingüístiques minoritzades.

En quant a la justificació personal, la qual es el motor principal d'aquest treball, es basa en l'estima per la llengua i la identitat que duu arrelada. Com a valenciana que utilitza el valencià com a llengua principal, mai havia considerat que en altres territoris de la CV la posició del valencià era tan diferent davant el castellà, donant-li prioritat a aquest. El punt clau on la presa de consciència fou efectiva va ser en el moment en què, per motius acadèmics, vaig haver de traslladar-me a Elx, on la realitat lingüística era ben diferent a la meua. Aquest fet va generar

una profunda reflexió sobre la realitat sociolingüística del territori i va impulsar la necessitat d'explorar les causes d'aquesta situació.

Des d'una perspectiva jurídica, la justificació d'aquest estudi és la d'examinar el nivell de protecció jurídica del valencià en el marc legal Espanyol i autonòmic, enfocant-se en la discrepància entre la LE i els DL. En un règim d'estat autonòmic, les diverses llengües cooficials, com el català, el gallec i el basc, estan reconegudes en la CE i en els corresponents Estatuts d'Autonomia. No obstant això, la pràctica legislativa no sempre assegura un ús adequat o just d'aquest reconeixement, la qual cosa provoca una protecció controvertida i situacions de minimització lingüística. Aquesta investigació té com a objectiu aprofundir en les possibles transgressions de drets i en les garanties legals vigents per a la salvaguarda eficaç de la llengua valenciana.

Per finalitzar, aquest anàlisi abordarà la situació del valencià des de la perspectiva de les minories lingüístiques. En l'àmbit sociològic, el concepte de minoria no es pot entendre únicament en termes quantitius. Així ho expressa el sociòleg Éric Fassin qui defineix una minoria com una categoria social naturalitzada per la discriminació. Aquesta definició posa el punt de mira, no tant en el nombre de membres que formen el grup, sinó en la seva posició estructural dins de la societat, marcada per una relació històrica de subordinació, exclusió o marginació. Així, una minoria es construeix socialment a partir de dinàmiques de desigualtat i poder. Aquest treball pretén ser una reivindicació d'aquesta realitat, destacant la importància de preservar i fomentar l'ús social de la llengua per tal d'evitar fenòmens de substitució o disglòssia lingüística i pèrdua de diversitat cultural.

En conclusió, la justificació d'aquest treball d'investigació com a projecte de TFG, es basa en la necessitat d'analitzar, des de diferents perspectives, la situació del valencià en la societat actual. Mitjançant aquest estudi, es pretén contribuir a la reflexió acadèmica i social sobre la importància de la llengua com a element d'identitat, dret fonamental i patrimoni cultural col·lectiu.

1.3. Objectius

Aquest treball d'investigació jurídica té com a objectiu general analitzar la relació entre la LE i els DL de la llengua valenciana, buscant les possibles col·lisions jurídiques que es poden donar en la pràctica.

Per poder arribar a aquest objectiu general, es plantegen una llista d'objectius específics que ens ajudaran a estructurar la investigació i que siga més fàcil arribar a l'objectiu general.

En primer lloc, s'examinarà el marc normatiu en què es troben plasmats la LE i els DL, amb atenció al valencià, dins de la CE i l'EA de la CV. Aquesta anàlisi permetrà comprendre el nivell de protecció que atorga l'ordenament jurídic a nivell estatal i autonòmic a la llengua.

En segon lloc, es busca analitzar la jurisprudència existent del TC i d'altres instàncies judicials en relació amb els conflictes derivats de l'ús del valencià i la seva contraposició amb la LE. L'estudi d'aquestes resolucions serà fonamental i essencial per a comprendre com s'ha interpretat la protecció dels DL en situacions de conflicte i quines han sigut les línies d'actuació de l'Estat i els tribunals en aquest àmbit.

Aquests objectius específics s'emmarquen dins les competències establertes en la guia docent del treball de fi de grau, que contempla l'aplicació del marc normatiu de les principals institucions jurídiques a situacions reals, la construcció d'una argumentació jurídica fundada en l'àmbit del Dret, la identificació dels principals problemes inherents al Dret i l'ús correcte del llenguatge tècnic jurídic propi d'aquest àmbit d'estudi.

En resum, aquest treball aspira a oferir una visió integral sobre la situació del valencià en relació amb la LE, abordant les implicacions jurídiques d'aquesta relació i contribuint al debat sobre la protecció de les llengües en societats plurilingües.

1.4. Metodologia

Aquesta investigació es basa en una metodologia qualitativa i jurídica, la qual es basa essencialment en analitzar el marc normatiu i la jurisprudència que envolta el tema de la llengua i la LE, sense excloure tota aquella font d'informació que siga útil per al projecte. Com que l'objectiu principal del treball és examinar com es regulen i s'interpreten els DL en contrapartida amb la LE s'ha optat per una metodologia d'anàlisi jurídica que permet estudiar

la normativa vigent. El caràcter qualitatiu de la investigació es justifica per la necessitat d'examinar fonts normatives, jurisprudència i literatura especialitzada per a comprendre les implicacions jurídiques i socials del fenomen utilitzat en la investigació.

Pel que fa al tema de les fonts i per garantir el compliment dels requisits acadèmics i propis d'un treball de fi de grau, s'ha dut a terme una revisió tant de fonts primàries com de secundàries que s'han escollit per la rellevància que tenen per al treball.

Com a fons primàries incloem, per descomptat, la CE on trobarem el principal objecte d'estudi el DF i els DL, l'EA de la CV i totes aquelles disposicions que siguen rellevants per l'objecte d'estudi com serà la jurisprudència del TC, el Tribunal Suprem i altres instàncies judicials que han presenciat la col·lisió entre DL i LE.

Les fonts secundàries inclouen articles acadèmics i llibres especialitzats en dret constitucional, DL i sociolingüística, a més d'estudis que analitzen l'ús del valencià en l'àmbit educatiu, administratiu i públic.

La informació recollida s'ha examinat a través de diversos mètodes propis de la investigació legal i sociolingüística. En primer lloc, s'ha dut a terme una anàlisi de text legal, interpretant la legislació vigent per a establir el nivell de salvaguarda dels DL i el seu vincle amb la LE. A més, s'ha realitzat una anàlisi de la jurisprudència, a través de la investigació de fallades significatives que han solucionat disputes entre els DL i la LE. Finalment, la revisió bibliogràfica ha facilitat la definició del marc teòric i contextual del treball, basant-se en la bibliografia existent sobre el tema.

L'elecció d'aquesta metodologia es justifica per la necessitat d'examinar el conflicte entre DL i LE des d'una perspectiva jurídica i sociolingüística. L'anàlisi de normes i jurisprudència permet comprendre el tractament legal d'aquesta problemàtica, mentre que la revisió bibliogràfica aporta una visió més àmplia de les possibles estratègies per a la seua resolució. Mitjançant aquesta aproximació metodològica, es busca oferir una anàlisi rigorosa i fonamentada que permet establir conclusions sòlides a la protecció i promoció del valencià en el marc dels DF.

2. MARC TEORIC

El present treball d'investigació es basa en l'anàlisi de la relació entre la LE i els DL, prenent com a referència la situació del valencià en el sistema jurídic espanyol. Aquest estudi requereix la limitació d'un marc teòric que permet comprendre els fonaments legals i constitucionals sobre els quals se sustenten els drets analitzats. Per això es tractaran les següents normes: els Drets Fonamentals, la Llibertat d'expressió i els drets lingüístics.

2.1. Els Drets Fonamentals : concepte, jerarquia normativa i protecció

Els DF constitueixen les bases d'un Estat democràtic i de dret. En l'ordenament jurídic espanyol, estan plasmats en la CE de 1978, en el Títol I, on es regulen tant els drets i llibertats individuals com els drets col·lectius. Concretament dins del títol I, capítol segon en la seua primera secció. Aquesta part del text constitucional, que va dels articles 14 al 29, recull els drets i llibertats més essencials per a la vida en societat: el dret a la vida, la LE, la llibertat ideològica, el dret a l'educació i la llibertat de reunió, entre d'altres. Són drets que ens protegeixen com a persones i com a ciutadans i, com bé veurem a continuació, tenen una protecció especial dins de l'ordenament jurídic si aquests es vulneren.

Per poder començar a parlar de què és un dret fonamental i quin paper juga dins del nostre estat constitucional és necessari definir que són aquests. Per a donar unes pinzellades bàsiques sobre aquest concepte, el professor de Dret Constitucional Antonio-Enrique Pérez Luño els defineix com *“aquells drets humans garantits per l'ordenament jurídic positiu, majoritàriament en la normativa constitucional, i que solen gaudir d'una tutela reforçada”*¹. Gràcies a aquesta definició es posa de manifest que els DF no sols tenen a veure des de una perspectiva ètica i moral, sinó que aquests es concreten dins del tot de l'ordenament jurídic i gaudeixen d'una protecció especial, ja que constitueixen el nucli essencial de la dignitat humana i d'una convivència digna.

Per entendre els DF també hem de parlar de la seua jerarquia, la qual va ser desenvolupada pel teòric del dret Hans Kelsen que anomena a la seua teoria *“la jerarquia normativa”*. Segons aquest teòric, *“el sistema jurídic és una jerarquia de normes, on cada norma deriva la seua*

¹Pérez Luño, A.E. (1988). *Los derechos fundamentales*. Madrid: Tecnos, p. 46

*validesa d'una norma superior, fins arribar a la norma fonamental (Grundnorm), que constitueix la base última de tot l'ordre jurídic"*².

La jerarquia normativa és crucial per garantir i protegir els DF. Aquests, tenen un rang superior dins del nostre ordenament jurídic i qualsevol norma o actuació que els contradiga serà considerat inconstitucional i aleshores nul, tal com fonamenta l'autor Pérez Luño ³.

Pel que fa la jerarquia, és important entendre-la per saber que és una eina clau per poder garantir l'efectivitat i la supremacia dels DF. No podem parlar de DF sense parlar de la jerarquia normativa del teòric Kelsen. Aquesta visió és compartida per Rosario Tur i Álvarez Conde, que desenvolupen extensament la jerarquia normativa com a eix fonamental del dret constitucional.⁴

No podem donar una definició clara i concisa del que és un dret fonamental sense exposar els mecanismes de protecció especials característics d'aquestes normes. Els mecanismes de protecció dels DF són eines institucionals i legals que garanteixen que els DF siguin respectats i que en cas que no ho siguin, la població pugui defensar-los o, fins i tot, recuperar-los. Aquesta tipologia de drets no pot simplement estar reconeguda en una norma, sinó que s'han de crear ferramentes per protegir-la, perquè al cap i a la fi són eixes ferramentes les que doten de vertadera força i aplicació real els DF.

Entre els principals mecanismes que garanteixen els DF, podem trobar tant vies jurídiques com institucionals, el paper de les quals és brindar-li protecció i la capacitat de reclamar-los davant de possibles vulneracions. A més, cal tindre clar que els DF es poden exercir directament, sense la necessitat prèvia d'una llei que els explique o que els regule (Aragón, 2018) ⁵. Això significa que qualsevol persona pot defensar aquests drets en qualsevol moment, sense haver d'esperar que s'aprove una norma concreta. Aquesta immediatesa fa que aquests drets siguin realment

² Hans Kelsen, *Teoría Pura del Derecho*, Edicions Ariel, Madrid, 2008, p. 123

³ Pérez Luño, A. E. (2003). *Derechos fundamentales y garantías: Introducción al constitucionalismo*. Madrid. Tecnos.

⁴ Enrique Álvarez Conde i Rosario Tur Ausina, *Derecho Constitucional*, 11^a ed., Tecnos, Madrid, 2023.

⁵ Manuel Aragón Reyes, *Derechos Fundamentales y Constitución*, Tecnos, Madrid, 2018.

importants i tinguen preferència dins del sistema jurídic, ja que serveixen per a protegir la dignitat i la llibertat de la ciutadania.

Un dels principals mecanismes per a la protecció de DF és el recurs d'amparo davant el TC. Este recurs sols és efectiu en el moment en què s'esgoten totes les vies judicials ordinàries (perquè la seua funció es subsidiària). És a dir, el Tribunal Constitucional sols intervé quan les vies ordinàries no han garantit el dret fonamental que ha estat afectat. Tal com ho expliquen Álvarez Conde i Rosario Tur, aquesta mesura actua com una garantia final per assegurar la protecció dels DF quan les altres opcions ja s'han esgotat⁶.

També trobem els tribunals ordinaris, que a part de fer la seua tasca principal, també actuen com a mecanisme de protecció dels DF a través de l'aplicació en la pràctica judicial. Això implica que els tribunals ordinaris han de garantir el respecte i la defensa d'aquests drets en les resolucions que dicten, sent la seua actuació un primer filtre abans d'arribar (sempre que siga necessari) al recurs d'amparo davant el TC, que recordem que és una via judicial extraordinària i subsidiària⁷.

Un altre instrument rellevant dins la protecció es el conegut Defensor del Poble, com una via extrajudicial de protecció. Aquesta institució, reconeguda a l'article 54 de la CE i desenvolupada per LO 3/1981, actua com alt comissionat de les Corts Generals per garantir que l'actuació de les Administracions Públiques respecte els drets reconeguts al Títol I de la norma suprema. Tot i que no exerceix funcions jurisdiccionals, sí que te una funció de control molt significativa, ja que pot investigar per ofici o a instància de les parts les possibles vulneracions dels DF.⁸

Aquest instrument no només supervisa i detecta possibles vulneracions, sinó que també contribueix a assegurar que els DF tinguen una protecció efectiva i real. A més, amb un enfocament clarament orientat a garantir els drets, promou la reparació d'abusos i la millora

⁶ Álvarez Conde i Tur Ausina, *op. cit.*

⁷ López Guerra, L. (2018). *Derecho constitucional. Parte general y derechos fundamentales* (5ª ed.). Madrid: Tecnos.

⁸ Defensor del Pueblo. (s. f.). *Derechos humanos*. El Defensor del Pueblo. Recuperat el 15 de juny de 2025, de <https://www.defensordelpueblo.es/atencion-al-ciudadano/derechos-humanos/>

del funcionament administratiu, representant una peça clau per al respecte i compliment dels DF.

Per acabar amb els mecanismes de protecció, és necessari esmentar les garanties específiques contemplades al nostre ordenament jurídic. Es poden identificar moltes però la més coneguda és l' *Habeas corpus*⁹, el principi de legalitat penal o el dret a un procés amb totes les garanties que ofereix el nostre ordenament jurídic, en especial en els drets del detingut.

Aquests mecanismes complementen i asseguren la protecció més directa i efectiva en àmbits on les DF poden trobar-se més afectats.

En resum, els DF tenen un tractament especial ja que són la base de la dignitat humana i la base de l'estat democràtic i de dret. La seua protecció efectiva és fonamental per a garantir que la llibertat i els drets dels ciutadans es respecten en la seua totalitat. Dins d'aquest marc, la teoria normativa de Kelsen ajuda a entendre com les normes es relacionen entre si, situant la Constitució i els DF en la part més alta de l'ordenament jurídic. Tot això fa que siga imprescindible comptar amb mecanismes directes i efectius per defensar aquests drets.

2.2. La llibertat d'expressió

En aquest subapartat, anem a explicar el primer concepte clau d'aquest treball acadèmic final: el dret a la LE. Primer cal definir què entenem per la LE, que és un dret fonamental que garanteix a les persones expressar-se, difondre i comunicar idees, opinions i pensaments, per mitjà de comunicació oportú (ja siga oral, visual, escrit, simbòlic o artístic) i en qualsevol llengua, respectant el límits de la llei i sense ningun tipus de censura prèvia.

No es tracta d'una simple facultat personal o individual, és el fonament de qualsevol desenvolupament d'una societat democràtica¹⁰. És un element estructural que fa que siga possible el debat polític, la confrontació d'idees i en definitiva, el pluralisme ideològic.

⁹ L' *Habeas corpus* és un procediment judicial que permet sol·licitar la posada en llibertat d'una persona detinguda o privada de la seua llibertat quan no es compleixen els requisits legals establerts. El jutge ha de resoldre en un termini màxim de 72 hores des de la sol·licitud. Està regulat a l'article 17.4 de la CE i desenvolupat per la LO 6/1984, de 24 de maig.

¹⁰ Aragón Reyes, M. (2007). *Democracia y justicia constitucional*. TC. Madrid.

Cal afirmar que la LE és la condició prèvia a per poder dur a terme la resta dels altres drets com a persona, des dels polítics fins als civils. A més, aquest dret també juga un paper molt important en la supervisió i el control del poder públic per part dels ciutadans de l'Estat, ja que facilita la crítica, la denúncia i la deliberació social.

Per poder ubicar aquest dret, dins del nostre marc normatiu, hem d'acudir a la CE, més concretament a l'article 20, el qual està inclòs com a dret fonamental. Aquest precepte és tan important que no sols el tenim en el nostre marc normatiu, sinó que també es troba reflectit en normatives tan importants i essencials com poden ser el Conveni Europeu de Drets Humans¹¹, la Declaració Universal de Drets Humans¹² i el Pacte Internacional de Drets Civils i Polítics¹³. Encara que l'objecte d'estudi siga a nivell constitucional, és important emmarcar aquesta facultat en altres preceptes a nivell europeu o inclús internacional per poder veure la gran projecció i necessitat de fer guardar aquesta facultat.

No obstant això, la LE no és un dret absolut¹⁴, és a dir, pot trobar límits quan col·lisiona amb altres DF o, fins i tot, amb béns jurídics protegits. En la nostra Constitució, en el mateix article 20 on es defineix el concepte de la LE, trobem en el seu punt 4 les seues limitacions quant als drets reconeguts en el títol I (DF) en especial, el dret a l'honor, a la intimitat personal, familiar i a la pròpia imatge. La pròpia Norma suprema preveu que l'exercici d'aquest dret estiga subjecte a límits legals, sempre que aquests siguen necessaris i proporcionats en una societat democràtica.

Per finalitzar aquest apartat, cal esmentar que el dret d'expressar-se en la llengua autòctona i reconeguda per la norma, es transforma en una manifestació fonamental de la LE. El dret a

¹¹ Consell d'Europa. (1950). *Convenio para la Protección de los Derechos Humanos y de las Libertades Fundamentales*. <https://www.echr.coe.int/>

¹² Nacions Unides. (1948). *Declaración Universal de los Derechos Humanos*. <https://www.un.org/en/about-us/universal-declaration-of-human-rights>

¹³ Nacions Unides. (1966). *Pacto Internacional de Derechos Civiles i Políticos*. Recuperat de <https://www.ohchr.org/en/professionalinterest/pages/ccpr.aspx>

¹⁴ Teruel Lozano, G. M. (2018). Cuando las palabras generan odio: límites a la libertad de expresión en el ordenamiento constitucional español. *Revista Española de Derecho Constitucional*, (114), 13–48.

l'expressió pot crear tensions amb altres normes quan, per exemple, es limita la utilització en certs àmbits com ara a l'administració o l'educació. Davant aquest escenari, el repte Constitucional i legal consisteix en assegurar una balança justa entre la LE i els DL en el territori. D'aquesta manera, veiem enllaçats els dos elements claus d'aquest treball que són la LE i els DL, sobre els quals aprofundirem en el següent apartat.

2.3. Els Drets Lingüístics en l'ordenament jurídic

En aquest subapartat, ens endinsarem en el segon element clau d'aquesta investigació que són els DL. Com a punt de partida, resulta necessari delimitar què s'entén per aquests drets. Els DL es poden definir com els drets individuals i col·lectius¹⁵ que tenen les persones per fer ús de la seua llengua pròpia, tant en un àmbit privat com públic, garantint així la possibilitat d'expressar-se, comunicar-se, rebre educació, relacionar-se amb les institucions públiques o accedir a la justícia amb la llengua pròpia del territori.

A la CV coexisteixen dues llengües oficials: el castellà, llengua oficial de l'Estat Espanyol, i el valencià, llengua pròpia i oficial de la CV¹⁶. Els DL a la Comunitat afecten tant a la llengua pròpia com a la identitat del poble valencià. Així ho afirmava la professora de dret constitucional, Vicenta Tasa “*els DL són una expressió dels drets culturals, i per tant, la seua protecció és essencial per garantir la identitat col·lectiva dels pobles que tenen una llengua pròpia*”¹⁷. El concepte de dret lingüístic adquireix una rellevància més transversal en el territori valencià.

Els DL estan recollits en el marc normatiu espanyol a diferents nivells: en la norma suprema en el seu article 3 on reconeix el castellà com a llengua oficial de l'Estat i la cooficialitat d'altres llengües reconegudes en les diferents comunitats autònomes en l'EA de la CV (en el cas del valencià en concret que és la llengua clau de la investigació encara que les altres llengües

¹⁵ Els drets individuals són aquells que la titularitat i el exercici dels mateixos recau sobre l'individu mentre que els col·lectius són aquells que la titularitat i el exercici recau sobre una comunitat o grup.

¹⁶ CE, 1978, art. 3.

¹⁷ Tasa, V. (2014). Els DL en la Constitució i el seu desenvolupament autonòmic. *Revista Valenciana d'Estudis Autonòmics*, (61), p. 25-40.

autonòmiques estan recollides en els seus respectius Estatuts Autonòmics). Tot i que sols ens volem centrar a nivell nacional, caldrà assenyalar la normativa a nivell europeu per així entendre la importància d'aquesta disposició normativa.

En primer lloc, aquests drets estan reconeguts en la CE, en el seu article 3, el qual estableix “*el castellà és la llengua espanyola oficial de l'Estat. Tots els espanyols tenen el deure de conèixer-la i el dret a utilitzar-la. Les altres llengües espanyoles seran també oficials en les respectives Comunitats Autònomes d'acord amb els seus Estatuts*”¹⁸. L'article també plasma la diversitat lingüística com un patrimoni cultural, com bé expressa en el seu punt tres “*La riquesa de les distintes modalitats lingüístiques d'Espanya és un patrimoni cultural que serà objecte d'especial respecte i protecció*”¹⁹. Aquest punt es tradueix com que les llengües oficials han de ser objecte d'especial protecció i de respecte ja que no sols son mitjans de comunicació, sinó que també son part del patrimoni cultural i s'han de tractar com un conjunt històric, simbòlic i identitari d'un poble, per això necessita d'una protecció institucional per la seua importància en el context sociocultural actual i, més concretament, pels propis valencians.

Pel que fa l'àmbit autonòmic, l'EA de la CV (LO 1/2006 del 10 d'Abril) , trobem en el seu article 6 els DL de la Comunitat²⁰. En el seu primer punt afirma que la llengua pròpia del territori valencià es la llengua valenciana. En el segon punt de l'article s'estableix que: “*La llengua valenciana és la oficial en la CV, igual que ho és el castellà, que és l'idioma oficial de l'Estat. Tots tenen dret a conèixer-los i a utilitzar-los i a rebre l'educació en la llengua valenciana*”²¹. En aquest punt, a més de reconèixer l'oficialitat del castellà junt al valencià, s'estableix el dret i deure de conèixer el valencià i aquesta premissa ha de previndre les oportunes mesures per assegurar i garantir la protecció i l'ensenyament.

La seua regulació també la trobem en les disposicions normatives o reglamentaries internacionals. L'exemple més rellevant és la Carta Europea de llengües regionals o

¹⁸ Constitución Española, 29 de diciembre de 1978. Boletín Oficial del Estado, núm. 311, de 29 de diciembre de 1978.

¹⁹ Constitución Española, 29 de diciembre de 1978. Boletín Oficial del Estado, núm. 311, de 29 de diciembre de 1978.

²⁰ Generalitat Valenciana. (2006). *EA de la CV* (LO 1/2006, de 10 d'abril). Diari Oficial de la Generalitat Valenciana. <https://dogv.gva.es>

²¹ EA de la CV, art. 6

minoritàries, la qual va ser ratificada a Espanya en 2001²². La Carta obliga els estats que l'han firmada a promoure les llengües minoritàries del seu territori en tots els àmbits de la vida incloent l'educació, l'atenció de les administracions públiques, la cultura i els mitjans de comunicació.

Aquests DL no són el resultat d'una qüestió formal o purament jurídica, sinó que són un component essencial per a poder garantir una igualtat real d'oportunitats entre els parlants de les diferents llengües de l'Estat Espanyol ²³. El reconeixement dels DL és indispensable per evitar situacions de discriminació per motius lingüístics i, òbviament per la normalització de les llengües. Si aquest reconeixement sols es queda en un pla merament formal trobarem molts desajustos. Això ocorre en la pràctica actual, on en trobem molts, ja siga per la falta de recursos o per la flexibilitat excessiva que plasma la normativa. Per aquest motiu concret, és molt important que els poders públics no es limiten a simplement reconèixer aquest dret, sinó que oferisquen mecanismes actius per garantir l'efectivitat de la norma lingüística.

Finalment i per posar punt final a aquest subapartat, és necessari , ara que ja estan definits els dos elements claus del treball, fer una xicoteta introducció de l'axioma del treball d'investigació. El dret a expressar-se en valencià, en si mateix, és una manifestació concreta de la LE. Des d'aquest punt de vista, la utilització de la llengua pròpia és una forma d'expressar la pròpia identitat. La LE, per tant, no es pot entendre plenament si no es respecten també els DL.

2.4. Col·lisió entre els drets lingüístics i la llibertat d'expressió

Al llarg d'aquest marc teòric hem pogut entendre tant la LE com els DL però arribats aquest punt cal profunditzar la col·lisió de ambdós drets.

En essència, els DL i la LE no col·lisien de manera directa sinó que entren en col·lisió d'una manera indirecta ²⁴ quan la exercitació d'un d'ells implica la limitació o la insuficiència d

²² Consell d'Europa. (1992). *Carta europea de les llengües regionals o minoritàries*. Ratificada per Espanya el 9 d'abril de 2001. BOE núm. 222, de 15 de setembre de 2001.

²³ Tasa Fuster, V. (2020). *Llengua i Estat. Suïssa i Espanya davant la diversitat lingüística*. Universitat de València.

²⁴ Díez Bueso, Laura. "La LE i els seus límits" *Quaderns del CAC*, 2007, vol. 10, núm. 27, p. 95-101

l'altre. Així doncs, la col·lisió no s'origina d'una manera directa ja que, tot i compartir un fonament comú (la llibertat de manifestar idees i comunicar-se), cada un d'ells tenen una finalitat i limitacions pròpies.

Pel que fa la LE protegeix què es diu i com es diu sempre que estiga dins dels paràmetres constitucionals mentre que els DL tenen com objectiu l'ús de la llengua determinada i assegurar la igualtat d'accés a la comunicació, als serveis públics i a la participació d'una llengua oficial. Per tant, la LE se centra en el contingut i llibertat del discurs, mentre que els DL li donen major importància en la llengua com a vehicle per exercir-lo. En definitiva, aquests drets mai podrien enfrontar-se directament perquè el fonament d'ambdós es comú.

La col·lisió entre drets es presenta en molts aspectes en la nostra quotidianitat i especialment quan són dos drets com són la LE i els DL, els quals exercim contínuament. En situacions tan comuns com anar a fer la compra setmanal o com utilitzar la nostra llengua en un àmbit públic o, fins i tot, institucional. Per això és molt important que la legislació contemple aquests possibles escenaris de tensió entre drets per poder garantir la eficàcia dels dos d'una manera equilibrada.

Com ja hem vist, els drets poden col·lisionar en moltes situacions diferents, però com que el tema és molt ampli, en aquest treball ens centrarem només en aquells casos que afecten el dret Constitucional.

Els principals escenaris on trobem aquest confrontament de drets són els àmbits de la Administració Pública, en l'àmbit educatiu i en els mitjans de comunicació. Aquests escenaris cal desengranar-los i fer una profunda investigació a través de la jurisprudència, per això dedicarem el punt 4 de la investigació a analitzar aquests àmbits que seran clau per a poder arribar a entendre el conjunt de la investigació i assentar tots els coneixements adquirits en matèria d'aquests drets tan importants. Igualment, i a mode introductori, analitzarem breument els principals escenaris on els drets entren en tensió amb l'objectiu d'il·lustrar com es desenvolupa el conflicte en la pràctica quotidiana i per poder exemplificar aquest punt del treball.

En l'àmbit de l'Administració Pública es pot donar quan, per exemple, un funcionari d'aquesta vol atendre't en valencià però per normes internes se li imposa l'ús exclusiu del castellà²⁵. Això

²⁵ Escola Valenciana. (2022). Informe de vulneracions lingüístiques 2022. Escola Valenciana.

xocaria amb el dret d'expressar-se en la llengua pròpia (on es veu afectada la LE) i també vulnera el dret lingüístic, el qual té categoria constitucional. Pel que fa l'àmbit educatiu un clar exemple seria quan un centre educatiu limita la docència en la llengua valenciana [dins del marc](#) establert per la normativa del plurilingüisme²⁶, els alumnes perden oportunitats d'expressió i aprenentatge en la seua llengua fent així que s'accentue la disglòssia²⁷ pel que fa al valencià. Per acabar aquesta llista introductòria dels escenaris on col·lisien aquests drets tan importants, hem d'esmentar també els mitjans de comunicació. Per exemple, quan es determina una quota mínima de continguts en valencià, pot ser vist com un límit de la LE a la televisió, mentre que la falta d'aquesta quota afecta als drets dels parlants valencians de rebre informació en la seua llengua. En tots aquests casos mencionats trobem una tensió entre ambdós drets i la resolució sempre acaba donant-li més pes o importància a uns dels dos, quan la pràctica no deu ser així.

En aquests exemples breument mencionats, cal buscar un equilibri que garantisca que qualsevol límit de l'ús del valencià siga necessari, estiga justificat i proporcional d'acord a l'article 20.4 de la CE. A més, cal assegurar que tots aquells parlants puguen exercir la seua llengua sense ningun tipus de barreres i que en tots els àmbits on es relaciona la ciutadania s'incorpora de manera efectiva les llengües oficials autonòmiques en tots aquells territoris que els pertany com també afegeix l'article 3 de la nostra Constitució i en l'article 6 de l'EA Valencià del 2006. El diàleg entre la LE i els DL és una eina clau per a poder mantindre una societat democràtica, plural i respectuosa amb la diversitat i amb les minories lingüístiques que moltes vegades queden oblidades.

²⁶ Generalitat Valenciana (2018) Llei 4/2018, de 21 de febrer, per la qual es regula i promou el plurilingüisme en el sistema educatiu valencià, Butlletí Oficial de l'Estat, núm. 47, de 23 de febrer de 2018, BOE-A-2018-3441; Generalitat Valenciana (2024) Llei 1/2024, de 27 de juny, per la qual es regula la llibertat educativa, Butlletí Oficial de l'Estat, núm. 186, de 3 d'agost de 2024, BOE-A-2024-16511.

²⁷ La diglòssia és una situació sociolingüística en què dues llengües o varietats coexisteixen dins d'una mateixa comunitat, però amb funcions diferenciades i un desequilibri de prestigi: una s'utilitza en àmbits formals i institucionals, mentre que l'altra queda relegada a usos familiars o informals (Ninyoles, R. L. (1969). *Conflicte lingüístic valencià: substitució lingüística i ideologies diglòssiques*. Barcelona: Edicions 62).

Així doncs, la LE i els DL, tot i compartir un objectiu conjunt de garantir la comunicació i la manifestació de idees lliure dels individus, poden entrar en un conflicte indirecte quan la utilització desequilibrada d'un dret posa en perill l'exercici real i efectiu de l'altre dret. Aquest conflicte no és el resultat d'una oposició natural entre ambdós drets, sinó que es el resultat del tractament desigualitari que reben les llengües minoritzades dins del nostre context social.

Tenint això en compte, és imprescindible aprofundir en com aquestes col·lisions es manifesten en els diferents àmbits com l'educació, l'administració pública o els mitjans de comunicació, escenaris on es reflecteix la situació conflictiva real per a garantir una convivència lingüística justa. Així doncs, en el punt 4 del treball estarà dedicat a l'anàlisi detallada d'aquestes situacions mitjançant l'estudi de recursos jurisdiccionals i de la jurisprudència corresponent, amb l'objectiu d'analitzar fins quin punt la LE i els DL estan en equilibri i reflexionar sobre si realment existeix una garantia real d'aquests drets.

3. LÚS DEL VALENCIÀ A LA CV

En aquest apartat es realitzarà una anàlisi del context sociolingüístic i històric de la llengua valenciana. Es posarà en manifest com, tot i ser una llengua cooficial, el valencià s'enfronta a un escenari particular per factors socials i històrics que el fan diferent d'altres llengües cooficials com puguem ser el gallec o el basc.

Aquest punt del treball és especialment important perquè ens fa veure com, quan no estan garantits els drets sobre la llengua, pot acabar afectant (encara que siga indirectament) al dret a la LE. Arribar a comprendre aquesta premissa és molt importat per a ser conscients que si no podem fer servir la llengua amb total normalitat, tampoc podrem exercir el dret a expressar-nos lliurement d'una manera totalment completa.

3.1. Context històric

Per tal de comprendre els reptes actuals als quals s'enfronten els DL i la LE a la CV, és necessari explorar l'origen i desenvolupament històric de la llengua valenciana. Aquesta ha sigut un punt de referència en l'època per la gran sotmesa a la repressió. Aquestes circumstàncies han marcat la seua posició legal i social actual. Aquest apartat ens ajudarà a entendre com a dia de hui, l'exercici dels DL a la CV continua sent un repte per als propis valencians.

La història de la llengua valenciana va començar, d'una manera formal, amb la conquesta del territori per part del conqueridor Jaume I, entre 1232 i 1238, amb la presa de la ciutat de València el 9 d'octubre de 1238²⁸. A partir de la repoblació, duta a terme pels habitants procedents del Principat de Catalunya i d'altres territoris de la Corona d'Aragó, es va crear una nova societat en la qual es va proclamar el català com a la principal llengua del nou Regne de València²⁹. Al llarg dels segles, aquest català es va anar especificant progressivament com a “valencià”: la primera referència documental sobre l'ús del terme “valencià” data de mitjan segle XIV (entre 1343 i 1346), en un procés judicial a Menorca en què es parla de “valencianesch” referint-se a l'ús que feia “la mare del acusat”³⁰.

En el segle XIV i XV, la llengua valenciana va experimentar un moment àlgid tant cultural com literari conegut per “*el segle d'or*”³¹ gràcies a grans autors com Ausiàs March (1397-1459), Joanot Martorell (1410-1465), autor de *Tirant lo Blanc*, o Isabel de Villena (1430-1490) els quals van consolidar el valencià com una llengua referent en la literatura dins de la Corona d'Aragó e inclús més enllà de la península.

Malgrat aquest període d'esplendor, el procés d'unificació política encapçalat per la dinastia borbònica, especialment després de la derrota del regne de València en la guerra de successió en 1707, va comportar una fractura històrica. Amb la implantació dels decrets de nova planta, s'eliminaren els furs³² i s'imposà el castellà com a l'única llengua oficial en tots els àmbits de la ciutadania. La llengua valenciana es va quedar reservada a un àmbit familiar i oral, això va detonar el procés de la substitució lingüística. En paraules de Joan Fuster (1962), “*la llengua*

²⁸ Ferrando, A., & Nicolás, M. (2011). *Història de la llengua catalana*. Barcelona: Editorial UOC.

²⁹ Badia i Margarit, A. M. (1994). *Gramàtica històrica catalana*. Barcelona: Curial Edicions Catalanes.

³⁰ Colomina, A. (2005). El nom valencià aplicat a la llengua: aparició i ús medieval. *Caplletra: Revista Internacional de Filologia*, (38), 71–92.

³¹ Riquer, M. de. (1964). *Història de la literatura catalana*. Vol. 3. Barcelona: Ariel.

³² Els furs de València foren un conjunt de normes pròpies amb valor constitucional que regulaven l'organització política, jurídica i administrativa del Regne de València. (García Edo, Vicent (coord.), *Els Furs de València*, Universitat de València, 2018)

*va ser l'últim reducte de la identitat del poble valencià i la seua destrucció, com a part de la política centralista, va ser sistemàtica*³³.

Al llarg del segle XIX i especialment durat l'època del franquisme (1939-1975) la marginació de la llengua valenciana es va intensificar. En aquest període, el règim va imposar el castellà com a única llengua oficial i d'ús obligatori en tots els àmbits públics. La llengua valenciana (com altres llengües cooficials actualment a l'Estat) no gaudia de reconeixement legal i va ser exclòs de l'administració, els mitjans de comunicació i el sistema educatiu.

Aquesta política lingüística va suposar una repressió activa: no es permetia l'educació en valencià a les escoles, ni adreçar-se a l'Estat o a les institucions en la pròpia llengua. Tot això, va contribuir a una forta desvalorització social i institucional del valencià.. Segons assegura l'investigador Vicent Partal, la llengua va ser víctima d'una discriminació que abastava des de la política educativa fins la relació entre els ciutadans³⁴, és a dir, va ser una etapa molt obscura per a la llengua valenciana i per el seu prestigi públic

Amb l'arribada de la democràcia la qual va dur acompanyada la CE de 1978 i l'EA València del 1982 es va produir una revalorització de la llengua pròpia. Aquestes noves legislacions reconegueren el valencià com a llengua cooficial junt amb el castellà, i premeren mesures per a fomentar i garantir l'ús de la llengua. Un dels marcs normatius més importants va ser la *Llei d'Ús i Ensenyament del Valencià*, llei 4/1983 del 23 de novembre, la qual tenia per objectiu recuperar la presència del valencià en tots els àmbits de la ciutadania, des de l'àmbit administratiu, educatiu o privat.

Tanmateix, els efectes d'aquest llarg procés de minimització lingüística històrica continuen condicionant la realitat lingüística del valencià. El context històric explicat és essencial per entendre tant els factors de la minimització lingüística com els reptes actuals relacionats en la promoció dels DL i l'exercici efectiu i ple de la LE. En aquesta línia, la jurista Vicenta Tasa analitza com la jerarquia lingüística està arrelada en el sistema del poder polític i jurídic, evidenciant la necessitat d'abordar aquestes desigualtats des d'una perspectiva estructural.³⁵

³³ Fuster, J. (1962). *Nosaltres, els valencians*. Barcelona: Editorial 62.

³⁴ Partal, V. (2003). *La llengua, enemiga de la llibertat*. València: Edicions del País Valencià.

³⁵ Tasa, V. (2021). Ideologia, jerarquia lingüística i jurisprudència constitucional a Espanya. *Revista de Llengua i Dret*, p.22-39.

3.2. Context sociolingüístic

L'anterior recorregut històric, marcat per etapes d'èxit rotund i de llargs intervals de repressió i minimització, ha deixat una empremta en la situació actual del valencià. Lluny de ser superades, les conseqüències històriques continuen condicionant la realitat sociolingüística actual, marcada per desequilibris socials, territorials i funcionals.

En aquest sentit, esdevé fonamental analitzar com es manifesta avui aquesta realitat en termes d'ús, coneixement i actituds de la llengua per part de la població valenciana. En aquest apartat, analitzarem en profunditat el context sociolingüístic de la llengua valenciana, element essencial per comprendre els reptes que enfronten actualment els DL i en conseqüència l'exercici efectiu de la LE al territori valencià.

El valencià, tot i que té el seu reconeixement com a llengua cooficial en la CV, continua envoltada en un escenari sociolingüístic desigual i complex. El coneixement de la llengua no es materialitza necessàriament en ús freqüent i efectiu. Segons l'enquesta de coneixement i ús social del valencià de 2021 ³⁶, publicada per la Generalitat valenciana, mentre que un 94,4% de la població afirmava que entén el valencià i un 72,4% afirma que està capacitat per a parlar-lo. Aquestes dades són sorprenents ja que tan sols hi ha un 47,6% que l'utilitza de manera habitual. Aquesta diferència entre la gent que l'entén i pot parlar-ho i la que realment l'utilitza en el seu dia a dia posa en rellevància la situació de dèficit de la llengua que, objectivament, es troba limitada en tots els àmbits.

Quan analitzem la situació des d'una perspectiva territorial, el desequilibri és especialment visible, tal com documenta Blas Arroyo en els seus estudis sociolingüístics. En ciutats capitals de província, com són València i Alacant, la llengua castellana predomina en gran manera tant

³⁶ Generalitat Valenciana. (2021). Enquesta de coneixement i ús social del valencià 2021. Conselleria d'Educació, Investigació, Cultura i Esport. https://ceice.gva.es/documents/161863132/174616028/enquesta+%C3%BAs+del+valencia%CC%80+2021_web.pdf/6a3e6836-f136-bffc-8593-0381eedc297b?t=1674558043543

en espais públics com institucionals. Per altra banda, trobem que en les zones rurals o de tradició valencianoparlant és la llengua valenciana la que hi predomina.³⁷

No és d'estranyar aquesta diferència, ja que tradicionalment l'ús del castellà s'ha associat a les classes socials més benestants i urbanes mentre que la llengua valenciana s'ha mantingut en entorns rurals i populars on predominaven les activitats agrícoles com a subsistència. Aquest fenomen també contribueix als factors ideològics o culturals que fan que el valencià es trobe en desigualtat. Actualment, una part de la ciutadania valenciana associa l'ús del valencià a la ruralitat, la informalitat o inclús amb connotacions negatives, com pot ser la falta de sofisticació. Aquesta part de la població, persistent en sectors determinats, dificulta la plena normalització de la llengua pròpia i limita el seu prestigi social.

L'informe de Desigualtat lingüística del 2024 realitzat per la fundació Nexa denuncia aquesta situació, alertant que zones com Alacant o algunes comarques a valencianoparlants, l'accés d'una manera efectiva a serveis públics en valencià continua sent limitat. Sumat a això, segons l'enquesta realitzada per l'acadèmia valenciana de la llengua (2024) al Baix Vinalopó, més del 85% de la població no consumeix televisió en valencià i un 95% no ho fa tampoc amb altres productes culturals. Aquesta carència de contingut audiovisual i cultural reforça la invisibilitat social de la llengua pròpia.

En l'àmbit educatiu la situació tampoc és homogènia. La recent consulta sobre la llengua base de l'ensenyament ha posat en evidència aquesta dualitat social. A la província d'Alacant, per exemple, el castellà ha estat escollit per les famílies mentre que en les zones de Castelló i valencià la llengua valenciana ha tingut un millor resultat mantinguen una posició destacada. Aquestes dades revelen la necessitat de polítiques lingüístiques integradores les quals que asseguren la igualtat de DL i fomenten l'harmonia real entre ambdues llengües oficials i que amb aquest escenari, ofereixca una igualtat d'oportunitats a l'estudiantat.

Per concloure, és necessari entendre el context sociolingüístic del valencià per poder analitzar amb profunditat els DL i, en conseqüència, la LE. Sense aquesta informació,

³⁷ Blas Arroyo, J. L. (2008). Aspectos estructurales y sociolingüísticos de una variedad de contacto: el español de la Comunidad Valenciana. En J. L. Blas Arroyo et al. (Eds.), Discurso y Sociedad II. Nuevas contribuciones al estudio de la lengua en contexto social (p. 19-42). UJI.

seria molt complicat comprendre la naturalesa dels desequilibris existents que fan que l'exercici real i efectiu dels drets es veja viciat.

4. ANÀLISIS JURISPRUDENCIAL

En aquest quart punt del treball donarem forma a tot allò que hem anat desglossant al llarg de la investigació en exemples concrets i casos reals a través de sentències i altre tipus de materials on col·lisionen ambdós drets protagonistes del treball. En aquest apartat observarem com tot allò teòric abordat al treball es manifesta en la pràctica, i com el conflicte entre els drets es pot entendre millor una vegada s'aplica a situacions reals. Esta pràctica ens permetrà una visió integradora de tot el que s'ha desenvolupat al llarg del treball d'investigació.

4.1. Anàlisi i reflexió de la sentència 153/2016 del TC

En aquest subapartat, es farà ús de la sentència 153/2016, del 22 de setembre, del TC com a base d'anàlisi per analitzar i reflexionar específicament la col·lisió entre la LE i els DL en l'àmbit dels mitjans de comunicació. No hi ha pretensió de jutjar el contingut ni valorar la decisió d'aquesta, sinó simplement identificar els elements legals que resulten imprescindibles per a l'objectiu d'aquest treball: analitzar com es controlen les tensions entre la LE i els DL d'acord amb la doctrina constitucional.

En el conjunt d'aquest treball, és essencial analitzar i reflexionar sobre la sentència 153/2016, dictada pel TC el 22 de setembre de 2016. Aquesta sentència té una especial importància per al treball ja que aborda la complicada tensió entre la LE i els DL. El text es centra en el tancament de la Ràdio Televisió Valenciana (RTVV) més coneguda pels valencians pel seu antic nom “Canal 9”, que ens permet entendre com, en certes situacions l'exercici de DF pot entrar en conflicte en els DL. A continuació, s'exposaran i analitzaran els aspectes més significatius d'aquesta resolució judicial per poder arribar a entendre com confronten ambdós drets.

4.1.1. Posició del TC sobre els drets afectats

El TC, si bé reconeix la importància dels drets invocats, no considera que existisca una col·lisió directa que vulnere el contingut essencial d'aquests drets. La seua argumentació es basa, pel que fa a la LE, en què aquesta no implica necessàriament l'existència obligatòria d'un mitjà de

comunicació públic (Canal 9). A parer seu, aquest dret pot ser efectiu a través d'altres vies i no genera una obligació positiva i activa de mantenir determinades infraestructures comunicatives.

Aquesta premissa ens dona a entendre que eliminar un canal públic autonòmic no constitueix en si mateix una vulneració directa del dret fonamental a expressar-se o inclús a rebre informació. Tanmateix, aquesta interpretació no està tenint en compte les afectacions indirectes que genera aquesta eliminació, especialment als DL i per consegüent a la LE.

Pel que fa a l'argumentació que li atorga als DL, el TC, també interpreta que cap norma obliga a mantindre específicament RTVV o qualsevol altre mitjà de comunicació públic concret. Reconeix que els DL poden i han de ser fomentats, però sosté que això no implica un dret subjectiu a disposar d'una televisió o ràdio pública en valencià.

4.1.2. Criteris aplicats pel tribunal per a la desestimació

Pel que fa en el marge de les competències del legislador, el TC respecta la decisió que ha pres el legislador autonòmic de tancar la RTVV (Radiotelevisió Valenciana), perquè considera que entra dins de les competències legítimes que té el govern autonòmic per decidir sobre les seves polítiques públiques. Es a dir, el Tribunal no jutja si la decisió és bona o dolenta, sinó que diu que legalment, la Generalitat té dret a prendre aquesta decisió, ja que forma part del seu marge de competències.

També es fonamenta amb el criteri de l'existència d'alternatives per a exercir el drets. Per a l'efectiva promoció de la llengua valenciana, el tribunal afirma que hi han altres vies com poden ser el foment de programació en valencià en mitjans privats, ajudes públiques per impulsar la llengua o altres polítiques de normalització lingüística i que aquestes són suficients.

Finalment, el TC interpreta l'article 56 de l'EA Valencià el qual afirma "En los términos establecidos en el apartado anterior de este artículo, la Generalitat podrá regular, crear y mantener televisión, radio y demás medios de comunicación social, de carácter público, para el cumplimiento de sus fines"³⁸. La interpretació extreta es que no existeix un mandat imperatiu de mantindre els mitjans de comunicació valencians.

³⁸ EA de la CV, LO 1/2006, de 10 d' abril.

Podem declarar que la resolució prioritza una interpretació formal dels drets, centrada més amb l'absència de prohibicions expresses que en la creació de condicions materials per a l'exercici efectiu d'ambdós drets. Per concloure aquest subpunt, cal recalcar les bases en les que el tribunal es recolza per a desestimar el recurs: no existeix una obligació constitucional de mantenir els mitjans de comunicació públics, la LE i els DL poden ser efectives per altres vies i que l'EA estableix una facultat, no una obligació, de mantenir els mitjans públics.

4.1.3. La col·lisió indirecta : anàlisi i crítica

Tot i que el Tribunal no reconeix una vulneració directa dels drets analitzats, podem identificar una col·lisió indirecta entre la LE i els DL. Aquesta col·lisió la trobem en la dimensió material de la LE, si bé formalment no es prohibeix l'expressió en valencià, materialment si que trobem certes limitacions ja que, es redueixen significativament els espais per exercir el dret, es limita l'accés a la informació en valencià i afecta a la visibilitat i normalització de la llengua pròpia.

Aquesta distinció entre la dimensió formal i material és clau per entendre la col·lisió: no es tracta d'una prohibició expressa sinó de la desaparició de les condicions les quals feien efectiu la exercitació dels drets involucrats.

El tancament va suposar una restricció efectiva dels espais on es pot exercir el dret lingüístic, tot i no considerar-se formalment com una vulneració directa. Així, el dret a utilitzar la llengua pròpia és limitat, no per una prohibició explícita sinó per la eliminació de l'únic mitjà de comunicació íntegrament en valencià i de proximitat, el qual és un mitjà decisiu per la seua pràctica real i efectiva. Per aquesta limitació, veiem que el dret a la LE també es veuria afectada.

De fet, el mateix TC ha establert en jurisprudència anterior que una regulació pot ser discriminatòria no només quan prohibeix explícitament una llengua, sinó també quan "imponga el uso de una lengua y desaliente el de la otra"³⁹ (STC 31/2010, FJ 8). Aquest criteri, tot i provenir d'un altre cas, és perfectament aplicable al context valencià, on la desaparició de l'únic mitjà públic en valencià pot generar aquest efecte dissuasiu indirecte. Aplicant aquesta mateixa lògica, el tancament de RTVV, encara que no prohibeix l'ús del valencià, no afavoreix la seua utilització en l'àmbit audiovisual.

³⁹ TC, Sentència 31/2010, de 28 de juny.

Aquesta sentència és el clar exemple de la situació en què la tensió entre ambdós drets no es produeix d'una manera directa, sinó indirecta a través de la reducció o restricció d'espais on es poden exercitar.

En el context de minimització lingüística com la que suporta el valencià (explicat en el punt 3), la igualtat formal no garanteix la igualtat real en l'exercici dels drets. Com afirma la doctrina especialitzada en DL, aquests drets no són un simple complement de la LE sinó que són un pilar fonamental per fer el dret efectiu i complet. Tal i com ho argumenta Stephen May, investigador i acadèmic en DL, aquests drets no poden ser merament individuals, sinó al contrari, han de ser potencialment col·lectius⁴⁰. Aquesta afirmació es basa en que aquests drets representen la capacitat d'una comunitat per conservar i transmetre la seua llengua i cultura mitjançant institucions com son l'educació o com puga ser, en aquest cas, els mitjans de comunicació. Al parlar d'aquesta dimensió col·lectiva, és necessari que les autoritats adquirisquen mesures directes per posar-la en valor.

En definitiva, l'existència de mitjans públics en la llengua pròpia és imprescindible per a garantir l'efectivitat reals dels DL i amb ells, l'efectivitat plena de la LE.

4.1.4. Relexió: la necessitat d'una interpretació més exigent

L'anàlisi de la sentència 153/2016 ens permet concloure que, tot i no existir una col·lisió directa entre la LE i els DL, en concret el valencià, sí que es produeix una col·lisió indirecta com hem anat comentat al llarg del treball.

La llengua no és només un mitjà neutral de comunicació, sinó que és una part essencial del missatge i també per a la identitat de les persones. La reducció d'espais per expressar-se en la llengua valenciana afecta qualitativament a la LE.

A més, aquests drets van més enllà dels drets individual degut a que la protecció de les llengües minoritzades té una dimensió col·lectiva que requereix de accions directes i positives per part dels poders públics.

Tanmateix, s'ha de atendre a una qüestió molt importat que és la necessitat d'una interpretació constitucional evolutiva, és a dir, els DF no s'han d'entendre com a normes estàtiques i iguals

⁴⁰ May, S. (2012). *Language and Minority Rights: Ethnicity, Nationalism and the Politics of Language*. 2a ed. Londres: Routledge.

per a tothom en tota situació, sinó que cal interpretar-los tenint en compte la realitat social concreta i les desigualtats existents. En aquest cas, que parlem d'una societat plurilingüe, cal una interpretació dels DF que tinga en compte la desigualtat estructural entre llengües i la necessitat de mesures compensatòries.

Per tant, s'ha d'entendre que en contextos socials plurilingües, la LE i els DL no poden ser interpretats de manera aïllada ni formal. Una lectura constitucional evolutiva implica entendre que, quan una llengua cooficial es troba en una posició diferent (i quasi sempre de desavantatge estructural), garantir formalment la LE no és suficient si no existeixen espais reals i efectius per exercir la parla de la nostra llengua. Per això, el tancament d'espais comunicatius en valencià no sols afecta al dret d'utilitzar la llengua pròpia, sinó que també limita la capacitat real i efectiva d'expressar idees, construir un discurs públic i formar part del debat social des de la pròpia identitat lingüística i personal.

Aquesta exemplificació duta a terme en aquest apartat del treball és crucial per plasmar en una realitat tot el que hem anat analitzant al llarg del treball. D'una manera exemplificada resulta més fàcil comprendre la col·lisió entre ambdós drets protagonistes de la investigació.

5. CONCLUSIONS

La present investigació ha demostrat que la col·lisió entre la LE i els drets lingüístics no es produïx de manera directa, sinó indirecta. Aquest conflicte sorgeix quan la utilització desequilibrada d'un dret compromet l'exercici real i efectiu de l'altre. Mentre que la LE se centra en el contingut i la llibertat del discurs, els DL atorguen major importància a la llengua com a vehicle per a exercir aquest dret. En situacions on la llengua cooficial com el valencià es troba en una posició de desavantatge estructural, la garantia formal de la LE resulta insuficient si no existeixen espais reals i efectius per exercir-la en la pròpia llengua.

L'anàlisi realitzat evidencia que la igualtat formal no garanteix la igualtat real en l'exercici dels DF. Malgrat el reconeixement normatiu tant de la LE com dels drets lingüístics, el context sociolingüístic valencià presenta desequilibris persistents. Les dades sociodemogràfiques revelen que mentre un 94,4% de la població valenciana entén la llengua autòctona, només un 47,6% en fa un ús habitual. Aquesta disparitat entre competència lingüística i ús efectiu evidencia les limitacions objectives que enfronta la llengua en diversos àmbits socials.

S'ha constatat que els DL posseïxen necessàriament una dimensió col·lectiva, en representar la capacitat d'una comunitat per a conservar i transmetre la seua llengua i cultura a través d'institucions com l'educació i els mitjans de comunicació. Aquesta característica col·lectiva requereix l'adopció d'accions directes i positives per part dels poders públics.

L'estudi del cas de la Radiotelevisió Valenciana constituïx un exemple paradigmàtic d'aquesta col·lisió indirecta. El tancament d'aquest mitjà va comportar la desaparició de l'únic canal de comunicació íntegrament en valencià i de proximitat, reduint de manera significativa els espais disponibles per a l'exercici d'aquests drets. Aquest cas demostra que la llengua no constituïx merament un mitjà neutre de comunicació, sinó que forma part essencial del missatge i de la identitat dels parlants.

En conseqüència, es considera necessària una interpretació constitucional evolutiva dels DF que tinga en compte la realitat social concreta i les desigualtats existents. En contextos socials plurilingües amb llengües en situació de desavantatge estructural, resulta imprescindible crear les condicions materials necessàries per a l'exercici efectiu d'ambdós drets, superant l'enfocament purament formalista.

L'objectiu plantejat en aquesta investigació s'ha assolit satisfactòriament. L'anàlisi realitzada ha permés demostrar que la col·lisió entre la LE i els DL existeix, si bé no de manera directa sinó indirecta, quan les condicions sociolingüístiques generen desequilibris estructurals que comprometen l'exercici efectiu d'ambdós DF.

A través de l'estudi del marc normatiu, l'anàlisi jurisprudencial (en el cas de la Radiotelevisió Valenciana) i l'examen sociolingüístic valencià, s'ha pogut establir que la protecció formal dels drets no resulta suficient per garantir-ne l'exercici real. Les dades sociodemogràfiques i l'anàlisi del tancament de Canal 9 han evidenciat com la reducció d'espais comunicatius en valencià afecta tant els DL com la qualitat de l'exercici de la LE.

Per tant, la hipòtesi inicial queda confirmada: en contextos plurilingües amb llengües en situació de desavantatge, la interacció entre aquests DF requereix una interpretació constitucional evolutiva que supere l'enfocament purament formalista i contemple les condicions materials necessàries per l'exercici efectiu d'ambdós drets.

Finalment, cal destacar que, com a valencianoparlant, aquest treball ha complert no sols els objectius acadèmics, sinó també els personals, ja que ha posat en valor la situació actual de la llengua valenciana. La defensa i promoció de la llengua pròpia no és només una qüestió acadèmica, sinó també una xicoteta reivindicació personal i social que contribueix a preservar la nostra identitat i pluralitat cultural. Gràcies a treballs com aquest, la llengua estarà més viva que mai, i la gent podrà conèixer els reptes als quals s'enfronten les persones que parlem una llengua minoritzada. Aquesta experiència ha fet que l'estudi siga encara més rellevant i motivador. Tal com afirmava Enric Valor "Sense la llengua no som res".

6. BIBLIOGRAFIA

Llibres i Monografies

- Aragón Reyes, M. (2007). *Democracia y justicia constitucional*. Madrid: TC.
- Aragón Reyes, M. (2018). *Derechos fundamentales y Constitución*. Madrid: Tecnos.
- Álvarez Conde, E., & Tur Ausina, R. (2023). *Derecho constitucional* (11ª ed.). Madrid: Tecnos.
- Badia i Margarit, A. M. (1994). *Gramàtica històrica catalana*. Barcelona: Curial Edicions Catalanes.
- Ferrando, A., & Nicolás, M. (2011). *Història de la llengua catalana*. Barcelona: Editorial UOC.
- Fuster, J. (1962). *Nosaltres, els valencians*. Barcelona: Editorial 62.
- Kelsen, H. (2008). *Teoría pura del derecho*. Madrid: Ariel.
- López Guerra, L. (2018). *Derecho constitucional. Parte general y derechos fundamentales* (5ª ed.). Madrid: Tecnos.
- May, S. (2012). *Language and minority rights: Ethnicity, nationalism and the politics of language* (2ª ed.). Londres: Routledge.
- Partal, V. (2003). *La llengua, enemiga de la llibertat*. València: Edicions del País Valencià.
- Pérez Luño, A.E. (1988). *Los derechos fundamentales*. Madrid: Tecnos, p. 46
- Pérez Luño, A. E. (2003). *Derechos fundamentales y garantías: Introducción al constitucionalismo*. Madrid: Tecnos.
- Riquer, M. de. (1964). *Història de la literatura catalana* (Vol. 3). Barcelona: Ariel.

Tasa Fuster, V. (2020). *Llengua i Estat. Suïssa i Espanya davant la diversitat lingüística*. València: Universitat de València.

Articles de Revista

Blas Arroyo, J. L. (2008). Aspectos estructurales y sociolingüísticos de una variedad de contacto: el español de la Comunidad Valenciana. En J. L. Blas Arroyo et al. (Eds.), *Discurso y Sociedad II. Nuevas contribuciones al estudio de la lengua en contexto social* (pp. 19-42). Castelló: UJI.

Colomina, A. (2005). El nom valencià aplicat a la llengua: aparició i ús medieval. *Caplletra: Revista Internacional de Filologia*, 38, 71-92.

Díez Bueso, L. (2007). La LE i els seus límits. *Quaderns del CAC*, 27, 95-101.

Pérez Luño, A. E. (2005). Derechos humanos, estado de derecho y constitución. *Derecho y Libertades*, 13, 119-140.

Tasa, V. (2014). Els DL en la Constitució i el seu desenvolupament autonòmic. *Revista Valenciana d'Estudis Autonòmics*, 61, 25-40.

Tasa, V. (2021). Ideologia, jerarquia lingüística i jurisprudència constitucional a Espanya. *Revista de Llengua i Dret*, 76, 1-25.

Teruel Lozano, G. M. (2018). Cuando las palabras generan odio: límites a la libertad de expresión en el ordenamiento constitucional español. *Revista Española de Derecho Constitucional*, 114, 13-45. <https://doi.org/10.18042/cepc/redc114.01>

Normativa Legal

Generalitat Valenciana. (2024). *Llei 1/2024, de 27 de juny, per la qual es regula la llibertat educativa*. *Boletín Oficial del Estado*, 186, BOE-A-2024-16511.

Generalitat Valenciana. (2018). *Llei 4/2018, de 21 de febrer, per la qual es regula i promou el plurilingüisme en el sistema educatiu valencià*. *Boletín Oficial del Estado*, 47, BOE-A-2018-3441.

Llei orgànica 1/2006, de 10 d'abril, d'estatut d'autonomia de la Comunitat Valenciana. (2006). *Boletín Oficial del Estado*, 86, BOE-A-2006-6472.

Constitución Española. (1978, 29 de diciembre). *Boletín Oficial del Estado*, 311.

Jurisprudència

TC. (2010). *Sentència 31/2010, de 28 de juny de 2010*. BOE núm. 172, de 16 de juliol de 2010.

Tractats i Convenis Internacionals

Consell d'Europa. (1950). *Convenio para la Protección de los Derechos Humanos y de las Libertades Fundamentales*. Roma, 4 de novembre de 1950.

Consell d'Europa. (1992). *Carta europea de les llengües regionals o minoritàries*. Estrasburg, 5 de novembre de 1992. Ratificada per Espanya el 9 d'abril de 2001. *Boletín Oficial del Estado*, 222, de 15 de setembre de 2001.

Nacions Unides. (1948). *Declaración Universal de los Derechos Humanos*. Adoptada per l'Assemblea General el 10 de desembre de 1948.

Nacions Unides. (1966). *Pacto Internacional de Derechos Civiles y Políticos*. Adoptat el 16 de desembre de 1966, entrada en vigor el 23 de març de 1976.

Fonts Web i Informes

Defensor del Pueblo. (2024). Derechos humanos. Recuperat el 15 de maig de 2024, de <https://www.defensordelpueblo.es/atencion-al-ciudadano/derechos-humanos/>

Escola Valenciana. (2022). *Informe de vulneracions lingüístiques 2022*. Escola Valenciana.

Generalitat Valenciana. (2021). *Enquesta de coneixement i ús social del valencià 2021*. Conselleria d'Educació, Investigació, Cultura i Esport. Recuperat el 10 de març de 2024, de https://ceice.gva.es/documents/161863132/174616028/enquesta+%C3%BA%20del+valencia%CC%80+2021_web.pdf

